

UN TEZĂUR DE MONEDE BIZANTINE DIN SEC. AL XI-LEA DESCOPERIT LA PĂCUIUL LUI SOARE

PETRE DIACONU

În cursul săpăturilor întreprinse în vara anului 1973 în sectorul B3 al cetății bizantine de la Păcuiul lui Soare¹ (jud. Constanța) a fost descoperit un tezaur cuprinzând 11 monede de bronz.

Tezaurul se găsea la o adâncime de circa 2 m față de nivelul actual al solului și la 0,30 m față de nivelul existent în momentul îngropării lui. Raportînd această adâncime la profilul malului estic reiese că tezaurul a fost ascuns la nivelul de viețuire corespunzător primei jumătăți a sec. al XI-lea.

Monedele au fost găsite lipite în grupe din cîte cinci, două și respectiv patru exemplare². „Fișicurile“ erau înșirate pe o lungime de aproximativ 2 m, firește, ca rezultat al dislocărilor provocate de o rădăcină de copac³.

Monedele tezaurului nu erau adăpostite în vreun vas anume. Probabil că în momentul îngropării lor se aflau într-o pungă de piele sau de pînză, din care însă nu ni s-a păstrat nici un rest.

Iată cum se prezintă monedele.

CONSTANTIN AL IX-lea MONOMAHUL⁴.

1. AE. 7,68 g; 28 mm. Surfrapată peste un exemplar din vremea lui Mihail al IV-lea Paphlagonianul (1034—1041). Conservare bună.

Thompson, tip D.

Același.

2. AE. 6,37 g; 28 mm. Conservare bună.

Thompson, tip D.

Același.

¹ O bibliografie aproape completă asupra realităților arheologice de la Păcuiul lui Soare a se vedea la Petre Diaconu și Dumitru Vilceanu, *Păcuiul și Soare. Cetatea bizantină*, I, București, 1972, p. 231—232.

² Am consemnat ordinea în care au fost găsite.

³ O situație similară s-a constatat și în timpul descoperirii, în 1961, a tezaurului de 177 monede de argint (vezi Elena Isăcescu, *Tezaurul de monede medievale de la Păcuiul lui Soare*, în SCN, 5, 1971, p. 345—353). Exceptînd vreo douăzeci dintre ele — care „zăceau“ pe fundul unei cănițe de lut —, toate celelalte erau risipite pe o distanță de 3—4 m, datorită, firește, tot „împingerii“ lor de către o rădăcină de copac. Vom atrage atenția — și aici — că insula Păcului lui Soare este astăzi împădurită cu ulmi, singeri, călini etc.

⁴ Determinările s-au făcut după Margaret Thomson, *The Athenian Agora*, II. Coins, Princeton, New Jersey, 1954.

3. AE. 10,38 g; 30 mm. Conservare bună.
Thompson, tip D.
Același.
4. AE. 10,15 g; 25/30 mm. Conservare satisfăcătoare.
Thompson, tip D.
Același.
5. AE. 9,13 g; 23/29 mm. Surfrapată peste un exemplar din vremea lui Mihail al IV-lea Paphlagonianul⁵. Conservare satisfăcătoare.
Thompson, tip D.
Același.
6. AE. 11,92 g; 31 mm. Conservare bună.
Thompson, tip D.
Același.
7. AE. 9 g; 28 mm. Conservare bună.
Thompson, tip D.
Același.
8. AE. 8,63 g; 27,5 mm. Conservare bună.
Thompson, tip D.
Același.
9. AE. 7,90 g; 30 mm. Surfrapată peste un exemplar din vremea lui Mihail al IV-lea Paphlagonianul. Conservare bună.
Thompson, tip D.
Același.

CONSTANTIN AL X-lea DUCAS

10. AE. 8,63 g; 29 mm. Conservare bună.
Thompson, tip E.
Același.
11. AE. 10,70 g; 26/30 mm. Conservare bună.
Thompson, tip E.

Tezaurul descris mai sus este singurul de acest fel descoperit pînă în momentul de față în Dobrogea. Faptul că ultimele două monede sînt emisiuni din vremea lui Constantin al X-lea Ducas (1059—1067) ne îndeamnă să plasăm data ascunderii tezaurului cîndva în timpul domniei amintitului împărat. Evenimentul de care poate fi legată această operație îl reprezintă, credem noi, marea invazie a uzilor din 1064⁶.

Se știe că în toamna aceluia an uzii, după ce au traversat Dunărea, au năvălit în Peninsula Balcanică. În „îaintarea” lor, ei au ajuns pînă în Elada.

⁵ Pe revers, sub motivul floral, se observă un rest din crucea perlată de pe monedele lui Mihail al IV-lea Paphlagonianul.

⁶ Attaliate, *Historic*, Bonn, 1853, p. 83. Potrivit informațiilor lui Cedren, *Hist. Comp.*, II, Bonn, 1839, p. 657, invazia ar fi avut loc în 1065.

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

Situația Bizanțului devenise cât se poate de critică. Numai datorită unui fericit concurs de împrejurări bizantinii au reușit să-i înfrângă pe uzi, în primăvara lui 1065⁷.

Cu ani în urmă noi am opinat că uzii au trecut Dunărea prin dreptul Dobrogei de nord⁸. Dealtfel, traversarea Dunării prin oricare dintre vadurile existente între Porțile de Fier și Silistra nu le-ar fi adus acestor năvălitori avantaje materiale mai mari decât o traversare a fluviului prin dreptul Dobrogei. În timp ce ținuturile dintre Dunăre și munții Haemus de la apus de Silistra erau la acea dată sărăcite fie din cauza războiului bizantino-peceneg încheiat în 1059⁹, fie pentru că se aflau în stăpînire directă a pecenegilor¹⁰, ținuturile dobrogene cunoșteau o relativă prosperitate economică drept urmare a stabilității lor din punct de vedere politic. Aceste ținuturi nu mai fuseseră jefuite începînd din anul 1036¹¹. În plus, ele au rămas în mîinile bizantinilor în tot timpul conflictului armat cu pecenegii¹², ceea ce oferea condiții prielnice pentru prosperitatea lor.

Prin urmare, este lesne de înțeles de ce uzii, în intenția lor de a ajunge în Imperiul bizantin, au atacat înainte de toate Dobrogea. Procedînd ca atare ei puteau dintru început să intre în posesia unei bogate prăzi¹³.

Imediat după ce au trecut Dunărea, năvălitorii au distrus prin incendiere numeroase locuințe-bordei de la Dinogetia-Garvăn. Cu acel prilej a fost ascuns la Dinogetia-Garvăn tezaurul de cercei, inele, monede etc., descoperit în săpăturile din anul 1954¹⁴.

Coborînd spre sud, pecenegii n-au atacat cetatea din insula Păcuiul lui Soare sau dacă au atacat-o, n-au reușit să o distrugă. De altfel, nivelul de viață din interiorul cetății, corespunzător acelor timpuri, nu prezintă urme de distrugere.

Oricum ar fi, monedele au fost ascunse în toamna lui 1064, în împrejurările în care locuitorii cetății de la Păcuiul lui Soare au trecut la refortificarea porților¹⁵.

Faptul că din acest tezaur lipsesc monede ale împăraților dintre Constantin al IX-lea și Constantin al X-lea — ne referim la Theodora (1055), Mihail al VI-lea Stratiotikos (1065—1067) și Isac I Comnenul (1057—1069) — își are explicația în aceea că amintii împărați n-au emis monede de bronz¹⁶.

⁷ Attaliatē, op. cit., p. 87 ; Cedren, op. cit., II, p. 656.

⁸ Petre Diaconu, *Les Petchénègues au Bas-Danube*, București, 1970, p. 79.

⁹ Petre Diaconu, op. cit., p. 76—78.

¹⁰ Ibidem, p. 78, nota 229.

¹¹ Ibidem, p. 47—49.

¹² Ibidem, p. 78.

¹³ Ibidem, p. 79, nota 236.

¹⁴ Eug. Comșa și Gh. Bichir, *O nouă descoperire de monede și obiecte de podoabă din sec. X—XI în așezarea de la Carvăn (Dobrogea)*, în SCN, III, 1960, p. 223—244. Cf. Petre Diaconu, op. cit., p. 80 ; după opinia noastră și tezaurul din 106 de monede de aur de la Dinogetia-Garvăn (Gh. Ștefan, *Dinogetia, I* ; Idem, *Risultati della prima campagna di scavi (1939)*, în „Dacia”, VII—VIII, 1937—1940, p. 422—424) a fost ascuns tot atunci. Cf. Petre Diaconu, op. cit., ioc. cit.

¹⁵ Despre unele măsuri de refortificare a cetății de la Păcuiul lui Soare, tocmai acum, în preajma năvălirii uzilor, vezi Petre Diaconu, în *Păcuiul lui Soare, I*, p. 54.

¹⁶ Monedele de bronz atribuite de Margaret Thomson lui Isac I Comnenul aparțin în realitate lui Constantin al X-lea Ducas (vezi Cécile Marison, *Catalogue des monnaies byzantines*, II, Paris, 1968, p. 582, nota 2).

UN TRÉSOR DE MONNAIES BIZANTINNES DU XIe SIÈCLE, DÉCOUVERT À PĂCUIUL LUI SOARE

Résumé

La communication fait une présentation du trésor mentionné qui réunit 11 monnaies de bronze, frappées pendant l'époque de Constantin IX le Monomach et Constantin X le Ducas.

On suppose que ce trésor a été enterré à la veille de l'invasion des „Ouz“ l'année 1064.

Le trésor de Păcuiul lui Soare constitue la première découverte de ce genre dans la région du Bas-Danube.